

Н. О. ЧЕРНИШОВА

Донецький національний університет

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ У СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті здійснено аналітичний огляд теоретичних досліджень формування системи цінностей сучасної польської молоді. Аналіз сутності таких понять, як «ідеал», «ціннісні уявлення», в контексті філософського, культурологічного та психолого-педагогічного знання дозволило дати визначення ціннісних уявлень про польський виховний ідеал як складну систему особистісної освіти, що має гуманістичну скерованість.

Ключові слова: *виховний ідеал, ціннісні уявлення про ідеал педагога, педагогічні умови, індивідуальний довід, життєва програма, сучасна польська молодь.*

Кожна нація має свій особливий ідеал людини і вимагає від свого виховання його відтворення. На думку найвідомішого дослідника виховного ідеалу у всесвітньому масштабі Григорія Ващенко, традиційним ідеалом треба визнати той, що витримав іспит історії, найбільш відповідає психології народу та його прагненню, увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості та творах кращих митців і письменників, що стали духовними провідниками свого народу. Вивчення ціннісних орієнтирів людей містить у собі «значний науковий інтерес у зв'язку із загальною гуманізацією науки, поступовим відходом від сцієнтизму в самій філософії освіти та виховання» [6, с.14].

Реалізація завдань гуманізації освіти, особистісно-орієнтованої спрямованості навчання й виховання «вимагають від системи професійної педагогічної освіти вирішення завдань підготовки вчителя з гнучким педагогічним мисленням, сформованими гуманістичними цінностями як базовими пріоритетами професійної діяльності» [1, с. 316]. Ціннісні орієнтири молоді суттєво залежать від професійної орієнтації на той чи інший вид майбутньої діяльності. Саме тому проблема особистісної орієнтації процесу формування в студентів ціннісних уявлень про ідеал педагога постає актуальною. Питання про ідеал педагога, функції ідеалу педагога як основного критерію професійних вчинків особистості, що збуджують молодь до активної професійної самореалізації, про особливості формування ціннісних уявлень про польський ідеал у підростаючого покоління залишаються недостатньо розробленими.

Об'єктом дослідження виступає процес формування ціннісних уявлень про виховний ідеал у сучасної польської молоді.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування ціннісних уявлень про ідеал педагога у польської молоді.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування ціннісних уявлень молоді про виховний ідеал у Польщі та втілити цю теорію на вітчизняному педагогічному терені.

Відповідно до мети було визначено необхідність постановки та вирішення таких завдань: на основі психолого-педагогічної, філософської та культурологічної літератури визначити ступінь дослідження проблеми, розкрити історико-педагогічний аспект формування уявлень про виховний ідеал; визначити модель ціннісних уявлень про польський виховний ідеал; теоретично обґрунтувати та розробити педагогічні умови формування ціннісних уявлень про польський виховний ідеал.

Значну увагу в сучасній педагогічній літературі приділено питанням формування виховного ідеалу (І. Бех, І. Зязюн, Н. Михальченко, В. Сластьонін, О. Кучерявий, О. Базалук, В. Шевчук). Важливими в контексті дослідження постають філософські положення про ідеал (Є. Ільєнков, І. Кант, Г. Гегель), аксіологічне значення ідеалу в культурі (М. Бердяєв, М. Каган, Е. Фромм, Т. Харламова та інші). Питання пошуку ідеалу педагога в контексті

проблем виховання в історії філософсько-педагогічної думки представлено в роботах А. Репринцева, Л. Вершиніної, Н. Дудіної та ін.. Систему цінностей розкрили у своїх наукових дослідженнях польські педагоги В. Оконь, Й. Щепанський, А. Клоковська, М. Шиманський, Є. Мартинович, Р. Єдлінський, М. Галковська-Якубик, І. Гумовська, С. Здоньчик. Однак відкритими залишаються питання формування ціннісних орієнтирів сучасної польської молоді, а звідси й формування сучасної моделі польського виховного ідеалу.

Існує багато класифікацій поняття «цінності» в соціологічній, педагогічній та психологічній літературі. Виділяються наступні типи цінностей: «моральні, естетичні, пізнавальні, економічні» [3, с. 196]. На сучасному етапі визнається залежність цінностей від людини та її потреб. За твердженням польського педагога В. Оконя, «цінності змінюються в залежності від змін суспільного життя та культури» [8, с. 15]. Соціологи вважають цінностями все, що пов'язане з позитивними емоціями, що об'єднує устремління і бажання людини, все, «що є істотним і важливим, чим людина зацікавлена і чого щоденно прагне, вважаючи найважливішим» [6, с. 38].

Система цінностей молоді в значній мірі базується на історичних подіях. Вхід Польщі до складу Європейського Союзу – надзвичайна подія для всіх поляків, - це вплинуло на зміни класифікації життєвих цілей і моральності молоді. С. Здоньчик зазначає, що основу роль у процесі виникнення ієрархії цінностей молодих європейців грає «процес автономізації, який пристосовує її форму до темпу і якості динамічних змін, що виникають у ці напружені часи» [4, с. 22]. Щоб вирішити питання світу цінностей, в якому існує молодь і який складає основу їх власних ціннісних ієрархій, треба звернутись до досліджень стосовно цієї тематики.

Розглядаючи проблематику цінностей польської молоді, не можемо пропустити істотних і проведених у великому масштабі досліджень М. Шиманського. Дослідження ієрархії цінностей молоді другої половини ХХ століття довели, що найважливішими виступають емоційні цінності – особисті, близькі й сердечні зв'язки з друзями, спільні інтереси, дружба, довіра, допомога в складних ситуаціях. «Важливими були просуспільні цінності – екзистенціальні проблеми і суспільні питання. Молодь робила акцент на цінностях задоволення та цінностях, пов'язаних з роботою» [4, с. 23]. Молоді люди були переконані, що характер і якість роботи впливає на долю людей, а влада може створити умови для самореалізації, гарантує життя у добробуті. До освіти молодь ставиться з поміркованим позитивом. Десь в кінці цієї ієрархії перебувають родинні та громадські цінності, а ще нижче матеріальні.

Актуальні дослідження системи цінностей доводять, що перше місце в ціннісній ієрархії сучасної польської молоді займає родина, потім любов і Бог. Наступні сходинки – правда, краса, добро, патріотизм. На базі досліджень, що проводились в 2005 році Інститутом досліджень громадської думки наверху бажаних цінностей підростаючого покоління стоять: щасливе родинне життя, взаємне кохання, дружба, доброзичливість, повага до інших. Сім'я – найважливіша цінність, якій молодь підкорює інші цінності. Отже, після вступу до ЄС, ціннісні орієнтири поляків можна подати в такій ієрархії:

1. Сімейне щастя.
2. Збереження доброго здоров'я.
3. Професійна робота.
4. Чесне життя.

Багато хто з психологів і психотерапевтів визнає, що для того, щоб пізнати механізм функціонування певної особистості, треба зазирнути в її внутрішній світ – конкретно у процес оцінювання.

В ХХІ столітті молоде покоління опинилося у складній ситуації: йому довелося жити в часи релятивізму цінностей, зрушення кордонів, відходу від норм та самостійно вирішувати свої проблеми. Дослідник Й. Молка зазначає, що сучасна молодь досить часто буває дезорієнтована у пошуку авторитетів. Вона очікує на підтримку дорослих, але не знає, наскільки вона може їм довіряти. «Молодь дозволяє собою керувати дорослим, якщо може їм

довіритись, однак заслужити таку довіру досить складно» [7, с. 163]. Польський педагог К. Ющак висунув наступну думку: серйозна проблема нашого часу, з якою мусить змиритися молода людина – це домінування засобів масової інформації, які намагаються формувати світоспоглядання переважної більшості молодих людей, впливають на сприйняття дійсності та встановлюють сучасну ієрархію цінностей, в якій домінує егоїзм, задоволення та матеріалізм. Молодь миттєво засвоює зразки способу життя, презентованого ЗМІ. «Якщо засоби масової інформації краще за традиційну систему виховання, тоді засуджувати її не можна. Однак нормою є те, що ЗМІ впливають на дитину значно гірше, ніж традиційна виховна громадськість» [4, с. 23].

Вплив мас-медіа, особливо телебачення, вважається однією з істотних загроз сімейного щастя: змістилися функції чоловіків та жінок, знизилися у рейтингу цінності шлюб, родини, слухняності дітей. На думку педагога С. Здоньчика, польська молодь перебуває під негативним впливом на власну систему цінностей не лише з боку ЗМІ, а й групи однолітків і першої роботи. Не дивлячись на те, що польська молодь ставить на перше місце ієрархії родину, також високо знаходяться і гроші. Молодь не уявляє своє життя без грошей, які в їх очах виступають засобом досягнення життєвої мети. І хоча навіть переважна більшість керується почуттям любові, вже ніхто себе не мислить в сучасному суспільстві без фінансів.

Молода людина потребує духовного наставника, уособлення виховного ідеалу, який має керуватися наступною моделлю цінностей толерантного педагога:

1. радість і любов до життя, професії;
2. вміння слухати;
3. не конфліктність;
4. доброзичливість;
5. мобільність;
6. контактність;
7. підтримка;
8. ввічливість;
9. соціальна активність;
10. сталість особистості;
11. соціальна відповідальність;
12. дивергентність мислення;
13. впевненість у своїх силах;
14. здібність вибачати;
15. критичність мислення;
16. гнучкість;
17. екстравертність;
18. прийняття;
19. довірливість;
20. терпіння;
21. конгруентність;
22. високий рівень емпатії.

Застосовуючи таку ціннісну модель, педагогу буде легше завоювати довіру учня і вплинути на формування його уявлень про виховний ідеал.

Отже, роблячи висновки, можна зауважити, що кожен народ у різні періоди творить свої ідеали, які з часом збагачуються, доповнюються і зазнають змін. Польський виховний ідеал, з огляду на відповідні соціально-політичні умови, змінювався не так динамічно, як український. Він завжди ґрунтувався на таких цінностях, як патріотизм, мужність, гідність, відвага, шляхетність, історична пам'ять, рідна мова, волелюбність, національна гідність, толерантність – тобто йдеться про загальнонаціональне значення у вихованні [5, с. 14]. Однак на формування польської системи цінностей етнопедagogіка мала значний вплив вже на початку ХХІ століття, а після європеїзації Польщі такий вплив посилювався.

Проаналізований нами історико-педагогічний матеріал дає підстави зробити висновки про те, що виховний ідеал повинен ввібрати в себе народну мудрість, ідеали минулого, і разом з тим відповідати вимогам часу, збагачуватись, наповнюватись новими цінностями. Варто говорити про антропоцентричну ціннісну модель польського виховного ідеалу, бо в центрі його завжди перебуває людина, на яку впливають національні та загальнолюдські цінності. Виховний ідеал, як взірць, як зразок довершеності людської духовності «об'єктивно існує і завжди буде існувати, оскільки виховання – процес цілеспрямований» [2, с. 115]. Вивчення польських мас-медіа доводить, що найбільш реальну силу педагогічний ідеал має тоді, коли визріває під впливом народної виховної традиції й опирається на неї.

Список використаних джерел

1. Базалук О.А. Философия образования в свете новой космологической концепции. – К.: Кондор, 2010. – 456 с.
2. Ващенко Григорій. Виховний ідеал. – Т.1. – Л.: Камула, 2006. – 278 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
4. Здоньчик Себастьян Артур. Семья в иерархии ценностей современной молодежи//Наука і освіта, №2, 2010. – С.20-24.
5. Михальченко Н.В. Патріотична рефлексія особистості молодшого школяра як соціально-психологічний феномен//Наука і освіта, №2, 2010. – С. 37-41.
6. Удод Олександр. Історія в дзеркалі аксіології. Роль історичної науки та освіти у формуванні духовних цінностей українського народу в 1920-1930-х роках. – К.: Генеза, 2000. – 291 с.
7. Gumowska Irena. Dobrego wychowania. – Warszawa: Wiedza powszechna, 1974. – 266 s.
8. Okon Wincenty. Wprowadzenie do dydaktyki ogolnej. – Warszawa: Zak, 1998. – 423 s.

Надійшла до редколегії 30.09.2011

Чернышева Н. А. Формирование ценностных представлений о воспитательном идеале у современной польской молодежи

В статье представлен аналитический обзор теоретических исследований формирования системы ценностей современной польской молодежи. Анализ сущности таких понятий, как "идеал", "ценностные представления" в контексте философского, культурологического и психолого-педагогического знания позволил дать определение ценностным представлениям о современном польском воспитательном идеале как сложной системе самообразования, отличающейся гуманистической направленностью.

Ключевые слова: *воспитательный идеал, ценностные представления об идеале педагога, индивидуальный опыт, жизненная программа, современная польская молодежь.*

Chernyshova N.A. Forming of valued ideas about an educational ideal for modern Polish youth

The analytical review of modern Polish youth values is highlighted in the article. Analysis of essence of such concepts, as an ideal, a valued presentations in the context of philosophical, culturological, psychological and pedagogical knowledge allowed to give determination to the valued ideas about the modern Polish educational ideal as a difficult system of self-education, that has a humanistic orientation.

Key words: *educational ideal, valued ideas about of teacher's ideal, individual experience, laif-long program, modern Polish youth.*